JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Topsi 4

Demokratiakasvatus

Työjärjestys tänään

- 8.30 – 9.30 Demokratiakasvatus
- 9.30 – 9.45 Pikkujoulujen tehtävänanto + työnjako/valmistelu

Luokkahuonevuorovaikutuksen havainnoinnin prosessit

1. **Havaitseminen:** opettajan huomio kohdistuu johonkin opetusvuoro-vaikutuksen osatekijään (esim. oppilaiden tai ryhmän toimintaan, opittavan asian ymmärtämiseen)
2. **Tulkinta:** opettaja tulkitsee havaitsemaansa kokemustensa, tietojensa ja oppilaan/ryhmän tuntemuksen perusteella
3. **Päätöksenteko:** havaintojen teon ja tulkintojensa pohjalta opettaja päätyy johonkin toimintaan

Tavoitteellisella observoinnilla pyritään tukemaan luokkahuonevuorovaikutuksen havainnointitaidon kehittymistä

Engl myös teacher noticing, professional vision

- https://northstarpaths.com/wp-content/uploads/2019/12/power-needs-colour-June-18-2019-scaled.jpg

Mistä puhutaan, kun puhutaan demokratiakasvatuksesta?

- Yleensä demokratia kouluissa käsitetään hallinnollisena tapana tai edustuksellisena demokratiana ja sellaisena se kouluissa opetetaan (Männistö 2020)
  - / Näkyvin muoto esim. oppilaskunta ja sen hallitus, joka lakisääteisenä on pakollinen kaikissa kouluissa, mutta käytännössä sen toimintamuodot ja vaikuttamismahdollisuudet ovat kirjavat. Oppilaskuntatoimintaa onkin kritisoitu esim. siitä, että sen kautta jo valmiiksi aktiiviset oppilaat/opiskelijat pääsevät vaikuttamaan ja ylipäätään oppilaiden vaikutusmahdollisuudet ovat vähäiset (Männistö 2020; Tujula 2023)
  - / Tutkimusten (esim. kansainvälinen ICCS-2016) mukaan suomalaisnuorilla onkin verrokkimaita paremmat sisällölliset tiedot yhteiskunnallisista asioista, mutta vähemmän intoa ja kiinnostusta osallistua yhteiskunnan toimintaan
- Hallinnollisen näkökulman lisäksi demokratia koulussa voidaan ajatella myös elämäntapana (ks. Dewey 1916; Biesta 2006; Männistö 2020)
  - / Koulu paikka, jossa harjoitellaan demokratiaa tietoina, taitoina ja asenteina - elämäntapana
    - → Kouluissa demokratia eletään tai ei eletä todeksi päivittäisessä toiminnassa
      - – Kasvatus demokratiaa varten vs. kasvatus demokratiassa (Biesta 2006)
        - » Demokraattinen pedagogiikka
      - – Periaatteellinen tasa-arvo ihmisten (esim. opettajien ja oppilaiden) välillä
        - » Ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikkia olisi kohdeltava ”samalla tavalla”. Opettajalla on asemansa ja kokemuksensa jne. vuoksi velvollisuus ohjata oppilaita tai opiskelijoita kohti kypsyyttä ja vaatia asioita heiltä
    - → Tästä näkökulmasta katsottuna jokainen opettaja – ei siis ainoastaan historian ja yhteiskuntaopin opettajat – on demokratiakasvattaja

Mis
de

Jyväskyläläinen demokratiakasvatus on kiinnostunut ennen muuta demokratiasta elämäntapana

- Yle
  - / tta kritisoitu oppilaiden vaikutusmahdollisuudet ovat vähäiset (ks. esim. 2023)
  - / Tutkimusten (esim. kansainvälinen ICCS-201 suomalaisnuorilla on verrokkimaita paremmat sisällölliset tiedot yhteiskunnallisista asioista, mutta vähem toa ja kiinnostusta osallistua yhteiskunnan toimintaan
- Hallinnollisen näkökulman lisäksi demokratia koulussa voidaan ajatella myös elämäntapana (ks. Dewey 1916; Biesta 2006; Männistö 2020)
  - / Näkyy esim. tasa-arvona ja keskinäisenä kunnioituksena oppilaiden kesken sekä oppilaiden ja opettajien välillä
    - → Teoriassa helppo allekirjoittaa, mutta käytännössä hankalampi toteuttaa (koulu)arjessa, joka on täynnä erilaisia ristiriitoja ihmisten välillä
  - / Koulu paikka, jossa harjoitellaan demokratiaa tietoina, taitoina ja asenteina - elämäntapana
    - → Kouluissa demokratia eletään tai ei eletä todeksi päivittäisessä toiminnassa
      - – Kasvatus demokratiaa varten vs. kasvatus demokratiassa (Biesta 2006)
        - » Demokraattinen pedagogiikka
      - – Periaatteellinen tasa-arvo ihmisten (esim. opettajien ja oppilaiden) välillä
        - » Ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikkia olisi kohdeltava ”samalla tavalla”. Opettajalla on asemansa ja kokemuksensa jne. vuoksi velvollisuus ohjata oppilaita tai opiskelijoita kohti kypsyyttä ja vaatia asioita heiltä
    - → Tästä näkökulmasta katsottuna jokainen opettaja on demokratiakasvattaja

Mistä puhutaan kun puhutaan demokratiakasvatuksesta?

- Lainsäädäntö, kansainväliset sopimukset ja ohjaavat asiakirjat, kuten POPS, antavat vahvan tuen demokratiakasvatukselle kouluissa
  - Demokratiakasvatuksen normatiivinen perusta; esim. POPS ei anna vaihtoehtoja demokratiakasvatukselle (ks. viereinen lainaus)
- Suomessa demokratiakasvatus toteutuukin varsin hyvin ”asiakirjatasolla”, mutta käytännössä tilanne ei ole näin hyvä ja demokratiakasvatusta toteutetaan eri puolilla Suomea ja eri kasvatusinstituutioissa vaihtelevasti ja epäsystemaattisesti (Gretschel et.al. 2023)

”Perusopetus rakentuu elämän ja ihmisoikeuksien kunnioittamiselle. Se ohjaa niiden puolustamiseen ja ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Perusopetus edistää hyvinvointia, demokratiaa ja aktiivista toimijuutta kansalaisyhteiskunnassa. Tasa-arvon tavoite ja laaja yhdenvertaisuusperiaate ohjaavat perusopetuksen kehittämistä. Opetus edistää osaltaan taloudellista, sosiaalista, alueellista ja sukupuolten tasa-arvoa.” (POPS 2014)

Keskustelkaa ryhmissä

Millaisia kokemuksia teillä on demokratiasta koulussa?

entä demokratiakasvatuksesta?

Miten demokratiakasvatus näkyy tai voisi näkyä koulussa?

Kolme tapaa hahmottaa demokratiaa koulussa

Huom! Demokratiaa koulussa voidaan tarkastella rakenteellisella (esim. koulun toimintakulttuuri) ja käytännön tasolla (esim. luokkahuoneissa vuorovaikutuksessa ja pedagogisissa ratkaisuissa). Vaikka demokratiakasvatuksen näkökulmasta molemmat ovat olennaisia, tullaan seuraavassa keskittymään ennen kaikkea käytännön tason tarkasteluun.

Tapa 1: Euroopan neuvoston demokratiakulttuurin kompetenssit (demokratiaperhonen)

- Toimivat peilinä tarkasteltaessa ryhmän tai toiminnan demokraattisuutta
  - Apuväline toiminnan suunnitteluun ja arviointiin
- Mahdollistavat demokratian tarkastelun monella tasolla

Tapa 2: Eksistentiaalinen demokratiakasvatus (perustuu teokseen Männistö 2020)

- Vapaus, tasa-arvo ja pluralismi (moniarvoisuus) ovat toimivia perusarvoja demokraattisissa yhteiskunnissa
  - Näin ollen (eksistentiaalisen, eli olemassaoloon perustuvan) demokratiakasvatusajattelun keskiössä ovat nämä kolme perusarvoa
  - Kuitenkin vapaus, tasa-arvo ja pluralismi ovat demokratioissa jännitteisissä suhteissa esimerkiksi niin, että tasa-arvo rajaa ihmisten vapautta
    - → Tuo esiin demokratian jännitteisyyden sekä neuvotteluluonteen

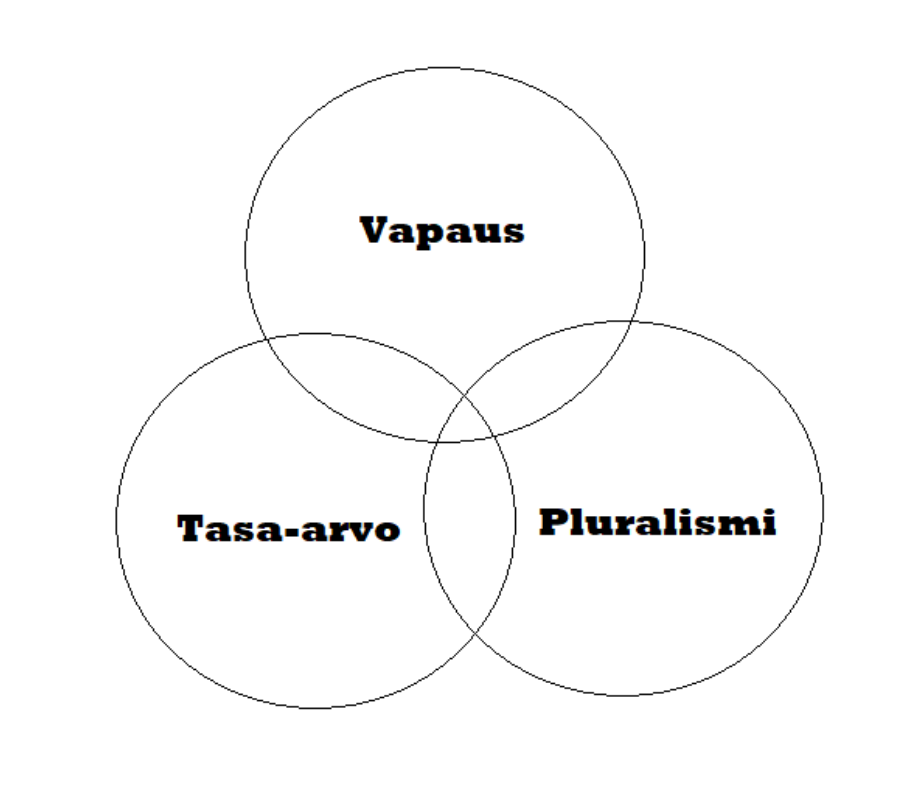

Tapa 3: demokratiakasvatuksen pedagogiikka

- Tutkimuksia demokratiakasvatuksen käytänteistä on varsin vähän. Näin ollen tietoa, miten ja millaisilla pedagogisilla ratkaisuilla demokratiaan kasvaminen ”tehokkaimmin” tapahtuu, ei liiemmin ole
- Kuitenkin tutkimuksissa on huomattu, että…
  - Avoin luokkahuonekeskustelu on yhteydessä oppilaiden yhteiskunnallisen vaikuttamisen orientaatioon (Tujula et al. 2021)
  - Kasvaminen demokratiakansalaisuuteen edellyttää oppijoiden aktiivisuutta tiedontuottamisen prosessissa (verrattuna, että he vain ”kuluttavat” tietoa koulussa) (Rautiainen et al. 2019)
    - → Oppijoilla on harvoin tällainen rooli suomalaislukioissa (Hiljanen 2022)
  - Dialogisuus ja auktoriteettiasemien läpinäkyvyys ovat demokratiakasvatuksen ominainen piirre, minkä lisäksi demokratiakasvatuksen tulisi auttaa oppijoita ymmärtämään ajassamme olevia ilmiöitä ja auttamaan oppijoita paikantamaan omaa asemaansa näihin ilmiöihin (Männistö 2020)

Pohtikaa ryhmissä

1. Mitkä demokratiakompetensseista on mahdollista havaita oppitunneilla?
2. Miltä vapauteen, tasa-arvoon ja pluralismiin perustuva kasvatus voisi näyttää?
3. Miten opettaja voi luoda oppimisen tilan, jossa oppijat ovat aktiivisia tiedontuottajia?

Katsotaan videoita

Video 1 (nro 9: noin kolme ensimmäistä minuuttia)

- Havainnoi luokkahuonetilannetta demokratiakompetenssien kautta
  - / Mitä kompetensseja havaitsit (perustele)
    - →Mikä oli opettajan rooli havainnoissa?
      - Miten opettaja toimi tilanteessa (mitä hän teki, sanoi jne.)?
    - →Mikä oli oppilaiden rooli havainnoissa
      - Miten oppilaat toimivat tilanteessa (mitä tekivät, sanoivat jne.)?
- Keskustelkaa havainnoistanne pienryhmässä/koko ryhmän kesken

Video 1 (nro 9: noin minuutit 3-6)

- Jatketaan saman videon katsomista. Havainnoi luokkahuonetilannetta vapauden, tasa-arvon ja pluralismin näkökulmista
  - Mitä havaitsit?
  - Havaitsitko tilanteita, joissa mainitut kolme törmäsivät toisiinsa?
    - →Mitä opettaja teki näissä tilanteissa?
    - →Mitä oppilaat tekivät näissä tilanteissa?
- Keskustelkaa havainnoistanne pienryhmässä/koko ryhmän kesken

Video 2 (nro 60 leikattu)

- Havainnoi tilannetta demokratiakasvatuksen pedagogiikan näkökulmasta
  - Havaitsitko avointa luokkahuonedialogia?
  - Mikä oli oppilaiden rooli suhteessa tiedonrakentumisen prosessiin?
  - Oliko dialogisuutta?
  - Auttoiko opettaja oppilaita ymmärtämään ajassamme olevia ilmiöitä ja asemoimaan itseään niihin?
- Keskustelkaa havainnoistanne pienryhmässä/koko ryhmän kesken

Ohjeistus havainnointiin (4 x 45 min)

Observaatio 1 (kielitietoisuus): kts. LISTiacin Kysymyksiä luokkahuonehavainnointeja varten ja täytä valitsemastasi kahdesta teemasta.

Observaatio 2 (kielitietoisuus & demokratiakasvatus): havainnoi millaisia sääntöjä tai rutiineja luokkahuoneessa suoritetaan. Miten ne avaavat tai sulkevat mahdollisuuksia eri oppilailta? Hyödynnä havainnoinnissasi ”demokratiaperhosta”.

Observaatio 3 (demokratiakasvatus): Havainnoi luokkahuonetta demokratiakasvatuksen näkökulmasta kiinnittäen huomiota opettajan ja oppilaiden välisiin ja oppilaiden keskinäisiin suhteisiin.

- Miten vapaus, tasa-arvo ja pluralismi (moniarvoisuus) näkyy luokkahuoneessa? Onko näiden välillä havaittavissa jännitteitä?
- Millainen on oppilaiden rooli oppilailla on luokkahuoneessa (esim. aktiivinen/passiivinen)? Mihin havaintoihin ja tulkintoihin näkemyksesi perustuu?

Observaatio 4 & 5: Valitse observoitava asia edellisistä tehtävistä

Muista tehdä muistiinpanoja havainnoistasi Propea varten!

Aikaa havainnointien tekemiseen joululomaan saakka + vähän tammikuuta

Topsi 5
Tehtäväorientaatio ja käyttäytymisen säätely
Huom. vasta joulun jälkeen

Ennakkotehtävät:

1. Juuti & Lavonen (2017) Opettaja voi tukea oppilaan kiinnostuksen kehittymistä.

2. Savolainen, H., Närhi, V. & Savolainen, P. (2019). Myönteisten käyttäytymismallien tukeminen opetuksessa. Teoksessa T. Ahonen, M. Aro, T. Aro, M-K. Lerkkanen, & T. Siiskonen (toim.), Oppimisen vaikeudet (ss. 194 - 205). Otava.
   TAI vastaava videoluento ”Yhteisöllinen myönteisen käyttäytymisen tuki”, ITLA 2025

1. vuosikurssin kotiryhmien pikkujoulu ke 9.12. klo 10.15 RuuD Helena

- Jyväskylän opettajaseminaari on suomalaisen jouluperinteen levittäjä: opiskelijat keksivät monet joululaulut, tonttuleikit jne.
- Perinteen ylläpitämiseksi järjestämme toisillemme pieniä jouluisia aktiviteettejä

